

4.01.2016.

Nikola Šimić Tonin

SELF - HELP LITERATURA

Sažetak: Cilj rada je ukazati na nove trendove kod nakladnika – priručnici self – help literature, nakladničku dvojnu ulogu, kulturne i tržišne djelatnosti. Tržišne zakonitosti i okolnosti koje utječu na poslovanje svjetskih i hrvatskih nakladnika, tržišnih zakona ponude i potražnje, tiraže, obnovljenih izdanja, lista prodaje, lista čitanosti i posuđivanja po knjižnicama kao markentiškim trikovima sve u cilju bolje plasiranosti i prodaje knjige. Neki izdavači ne libe se ni od samoreklamiranja. Knjiga se svodi pod голу etiketu robe gubeći sve više ili gotovo u potpunosti kulturni predznak. Ističu se i postavljaju ogromni jambo plakati, oglašava po novinama, u najgledanijim TV emisijama, u poluvremenima sportskih događanja, po stadionima i borilištima. Knjige poprimaju suvremeni i pamtljivi dizajn korica ili ovitka. Tiskaju se svima pristupačna džepna izdanja, za svačiji džep, knjiga za svaku prigodu i svako mjesto. Nerijetko je podilaženje čitateljima, tiskanjem knjiga na suvremene sadržajne trendove: mistične knjige s ruba znanosti. Priručnici za samopomoć. Biografije i autobiografije: mističnih ličnosti, ličnosti iz šoubiznisa, sporta, politike, knjiga tzv., instant znanja. Kuharice. Priručnici, i što sve ne. No, ne treba na sve gledati crno. Kroz prizmu žutila ima to i svojih pozitivnih strana ukazivanja na

probleme, informiranje, sticanje čitalačkih navika, druženja s knjigom, profiliranje čitalačkoga ukusa, jer knjiga nerijetko ukazuje na knjigu, knjige samopomoći daju zdravu osnovu, pokreću na traženje rješenja, vraćaju samopouzdanje, pokreću. Opasnost leži u osami. Zabavljenošću sobom. Otudenosti. Okrenutosti sebi. Tragom one izreke: *S knjigom nisi sam.*

Doprinos rada pokušaj usustavljanja marketinških, sadržajnih i oblikovnih trendova u suvremenom hrvatskom knjiškom nakladništvu i uspostavljanje njihova suodnosa i prepoznavanje, osvjetljavanje i ukazivanje na iste, otvaranje tema za diskusiju i znanstveni pristup istim.

Ključne riječi: knjiga, nakladništvo, marketing, trendovi, marketinški trikovi, oglasi, oglašavanja, podilaženje, čitalački interes, roba, ankete, samoreklamiranje, self – help literatura.

Uvod:

Novi trendovi kod nakladnika – priručnici self – help literatura, izdavači kažu, i ne samo oni, da self-help literatura nije popularna samo u kriznim vremenima. Uistinu, teško je ne složiti se s njima. Pomaže li ljudima self-help literatura, sve te knjige i priručnici sa savjetima za uspjeh u životu? Ako je suditi već po usputnom pogledu na izloge knjižara ili top-ljestvice najprodavanijih knjiga, odgovor bi trebao biti potvrđan. Matematika je neumoljiva, brojevi ne daju prostor za umjetnički dojam, oni daju nepogrješivi zbroj. Knjige s formulama za postizanje uspjeha ili spašavanje od životnih brodoloma vrebaju na svakom koraku. Tragom one izreke: *Oglašivači su najveći neprijatelji vjere, oni nas dovode u napast.* Jedno je sigurno da self – help literatura, ako i ne pomaže, ne odmaže ni u kom obliku, barem pokreće k traženju rješenja, podučava terminologiji traženoga, usmjerava gdje i na kojim adresama tražiti rješenje čini prijeko potreban prvi korak. A i najduži put, stara je izreka, počinje prvim korakom. Važno je krenuti.

Čak se i na ljestvici 10 najčitanijih i najprodavanijih knjiga svih vremena, uz Bibliju, Mao Zedongove izreke, Tolkienova Gospodara prstenova, Da Vinci je kod Dana Browna ili ciklus o Harryju Potteru, našao i Alkemičar slavnoga Paola Coelho, koji bismo također mogli svrstati u neku od podžanrovskih ladica self-help literature, (kod nas Zagorkine romane.- N. Š. Tonin.), ali i motivacijski priručnik Misli i postani bogat, kojeg je publicist Napoleon Hill, napisao 1937. na temelju životnih i poslovnih savjeta američkog milijardera Andrewa Carnegieja. -Zaključke o ovim trendovima autor je donio proučavajući svjetsko i hrvatsko tržište knjiga, nakladničke programe hrvatskih nakladnika, top-ljestvice *prodavanosti* knjiga u časopisima „Bookseller“ i „Publishers Weekly“ i u emisiji ***Pola ure kulture*** te top-ljestvice dostupne u pojedinim hrvatskim knjižarama.¹

U novije je vrijeme sve više ispovjedne literature „bogatih“ i „uspješnih“ ili knjiga: „Kako postati bogat“? „Kako postati uspješan“? „Američki san“. „Hrvatski san“! - i „San“?

¹- Blažević, Leonardo *Novi sadržajni, oblikovni i markentiški trendovi u komercionalnom nakladništvu.* Zadar : Stručni rad. Zadarsko sveučilište. 2014.

Primjer izdavačkog plana Naklade Ljevak pokazuje rast zastupljenosti navedenog trenda na hrvatskom tržištu. Započet je knjigom Lolita u Teheranu (Nafisi 2004), u kojoj je Azar Nafisi dala jedinstveno svjedočanstvo o pružanju otpora diktaturi ajatolaha Homeinija i slavila oslobađajuću snagu književnosti. Trend je nastavljen romanima koji se bave arapskom kulturom i položajem žena u islamskim društvima, a primjeri su Korijeni mandarine (Ouhmani 2007), Djevojke iz Riyada (Alsanea 2008), Kabulske lastavice (Khadra 2009), Stvari o kojima sam šutjela (Nafisi 2009) i Djevica u kavezu (Hirsi Ali 2009). Nakon što je trend naslova koji donose islamsku kulturu i njezine sudare sa Zapadom postao dominantan na tržištu, odlučilo se čitateljima približiti kinesku kulturu kroz romane Sniježnica i tajna lepeza (See 2006), Carica Orhideja (Min 2008), Zaljubljena Peonija (See 2009) i Posljednja Carica (Min 2009). Uslijedili su romani koji se bave indijskim društvom i kulturom, Sjaj tišine (Sundaresan 2009) i Doba Šive (Suri 2009).²

Misli iz školskih spomenara

U hrvatskim knjižarama već je neko vrijeme jedna od najprodavanijih knjiga *Ljubav s neba*, hit-naslov irske mističarke Lorne Byrne, žene koja navodno vidi anđele i svoja iskustva s njima pretače u duhovne savjete.

Anđeli su mi rekli da je ljubav najsnažnija sila na svijetu. Ljubav je ta koja pomaže usmjeriti nas u pravom smjeru i koja nas tjera naprijed. Ljubav je ono zbog čega život vrijedi živjeti, kaže ta Irkinja. A koja vjerska knjiga ne kaže isto?

Iste misli, kojima Byrne obara tiraže i zarađuje velike novce, možda tek neznatno drugačije sročene, lako bismo našli u mnogim srednjoškolskim zadaćama i spomenarima. Tko još nije napisao nešto u nečiji spomenar? Jedno vrijeme serija knjiga s temom „vidjelica“ Gospe u Međugorju, njezinim porukama, iz dana u dan razgovora s Gospom. Ukazanja. Čitale su se kao nekada knjige Marije Jurić Zagorke, od *Gričke vještice* pa dalje, da se čekao red pred kioscima kada je neki od njenih romana bio objavljivan u nastavcima, u novinama u kojima je surađivala. U moje vrijeme strip-romani *Mirko i Slavko*, čuveni po onoj uzrečici:

²- Blažević, Leonardo *Novi sadržajni, oblikovni i markentiški trendovi u komercionalnom nakladništvu*. Zadar : Stručni rad. Zadarsko sveučilište. 2014.

- *Mirko pazi metak!*

- *Hvala Slavko.*

Knjiga je na Balkanu obrala bostan – eto pripjeva svih naših lamentacija o knjizi. Stoga i proslave tjedna, mjeseca ili godine imaju više komemorativni negoli radni karakter. Sve u svemu, Gutenbergov tiskarski stroj nije Južnim Slavenima, zaljubljenim u usmenu predaju, značio ono što je mogao, niti je djelovao koliko je (dekorativno) značio. Usmenjaci su huncutarijama preboljeli herojske dane knjige i dočekali televiziju kao specijalni američki izum za domaće lajavce i slušače. I dok se kapitalna djela kulture, ukoričena za paradu po regalima, prodaju u tisuću-dvije primjeraka, dotle i najlošija emisija iz tv-škatulje vabi milijune. Usmena kultura, dobivši elektronske proteze, razmahala se poput zmaja iz bajke, gutajući intelektualne djevice i djevice koji od knjige ne primiše ni puko udvaranje...

*Biblioteka HIT, međutim, zadržava još dva aduta: u njoj po prvi put domaći pisac (koji nota bene jedini može ovdje regrutirati publiku) ulazi na široka vrata, sa stanovitom propagandom i pod znakom, makar i formalnim, uspjeha. Zasad su tu objavili knjige Ivan Raos, **Na početku kraj**, Alojz Majetić, **Čangi off gotoff**, Zvonimir Majdak, **Pazi, tako da ostanem nevina** i Ivan Slamming, **Bolja polovica hrabrosti**.*

*Obaviješteni smo da će neki pisci specijalno za tu biblioteku napisati roman, što je nova i zanimljiva praksa koja je u svijetu dala već velikih rezultata. Druga vrijednost je ta što u svakom kolu imade barem jedan pisac zbiljske književne vrijednosti (Genet, Nabokov, Boll, Celine). Zanimljiv je i odbir Johna Carrea, pisca tzv. špijunskih, kriminalističkih romana, s nepravdom potcjenjenih u našoj kritici, a u kojima su nastale, ne tako rijetko, i izvanredne pripovjedačke stranice moderne literature. Taj žanr u nas životari gotovo isključivo u pretparačkim izdanjima, gdje se velikane i diletante nemilice miješa. HIT bi povećao svoje šanse da animira šire čitateljstvo kad bi ubuduće redovito prezentirao antologijske vrednote toga žanra. U ovom posljednjem kolu, osim Celinea, osobito je zanimljiv **Oklopni bataljon** Josefa Škvoreckog.*

U cjelini gledano, biblioteku HIT treba pozdraviti kao rijetki organizirani izdavački zahvat u neistražena (mislim, sustavno) područja naše čitateljske geografije. Komercijalni i

*kulturni imperativi tu će se, bez sumnje, i ubuduće sudariti, a od prirode njihova kompromisa zavisit će i uspjeh.*³

Knjige za samopomoć Brune Šimleše u Hrvatskoj ili Mirjane Krizmanić ultimativni su hitovi. Šimlešini bestseleri *Škola života - Kako kreirati istinsku sreću* i *Ljubavologija*, doživjeli su već nekoliko izdanja i stalno su pri vrhu najprodavanijih knjiga. Slično je i s *U ljubavi i bez nje*, Mirjane Krizmanić.

*Ti autori su "zlatne koke" svojim izdavačima u ova, po izdavačke kuće, vrlo nepovoljna vremena.*⁴

Kovanice novca. Knjige koje ih drže iznad vode, da ne stave ključ u bravu. Da sa svim svojim ne odu na bubanj. Stečaj s preustrojem ili i bez njega.

Šimlešina posljednja knjiga *U rukavicama mi je ionako prevruće*, također se mjesecima ne da s vrhova lista najprodavanijih knjiga.

O duhovnosti u praksi već sam dosta pisao u prethodnim knjigama Škola života i Ljubavologija, ali naravno, to su neiscrpne teme pa ćemo i u ovoj knjizi brojnim pitanjima pridružiti njihove bolje polovice – odgovore, reći će Šimleša o svojoj novoj knjizi.

A kao što i sam kaže, teme su neiscrpne jer svaka nova knjiga u tome žanru vješto postavlja niz novih ili pak recikliranih starih pitanja, dovoljnih da autorima ostave prostor, a čitateljima potrebu za novim naslovima. Očito je da autori tog žanra imaju uho za čuti što žulja i što žele čitati njegova ciljana čitalačka publika. Osluškuju čitalačku publiku, ili to netko čini za njih.

'Zlatne koke' za izdavače

S obzirom na činjenicu koliko je naše tržište malo, objavljuje se veliki broj naslova iz područja self-help literature. Na ponajbolje naslove svjetske produkcije domaća publika više ne

³ – Tenžera, Veselko, *Makar se i posvađali. // HIT vabi čitaocce. Zagreb: Sveučilišna Naklada Liber. 1988. 121. – 124.*

⁴ – Šikić, G. 2009. *Zlatne koke izdavača. Kako od knjige napraviti robu*, Privredni vjesnik, http://www.privredni.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=80&Itemid=2(posjet: 20. 08. 2009.).

mora dugo čekati. Nakladnici su prepoznali prodajni potencijal takvih naslova i važno je imati ovakve knjige u ponudi, jer za njima neupitno postoji velik interes. A čitatelji su spremni kupiti kvalitetnu knjigu koja će ih nadahnuti i potaknuti na pozitivne promjene, motivirati da poboljšaju svoj život i bolje razumiju sebe i svoje odnose. -kaže Marina Kralj Vidačak, direktorica zagrebačke izdavačke kuće Planetopija. Isto govore, ili su došli do istoga zaključka i drugi izdavači te su knjige toga žanra kamen zamašnjak izdavača.⁵

Dok je, barem u Hrvatskoj, izdavaštvo u krizi, samopomagačka literatura, uz žanr fantazije, skandinavske krimice i još poneko komercijalno štivo siguran je izdavački zgoditak. Igra na sigurno. Ziheraško nakladništvo. Ni autorima ni izdavačima nije teško "pročitati" kako je danas većina ljudi nezadovoljna svojim životima, poslom, financijskom situacijom, zdravljem, stanjem u državi, pretvorbom, uhljebima, opancima svake vlasti, političkim strankama, izbjeglicima...dovoljno je proći glavnim ulicama većih hrvatskih gradova. To se prolaznicima čita s lica, ne vjerujem da je puno drugačije i u drugim gradovima u regiji, Crne šume (Balkana). Crno im se PIŠE.

Čini se da na plodnom tlu unutarnjih strahova i lomova nije teško postići uspjeh vještini žongliranjem riječima i mislima koje često naginju ili posve upadaju u pseudoznanost, parapsihologiju i kvazifilozofiju, s one strane ruba znanosti. No, kao i u svakom žanru, ni u ovom nije sve jednoznačno pa tako ni sve autore i naslove ne treba trpati u isti koš. Nađe se tu uspješnica, književnih iznenađenja. Neupitne književne vrijednosti. Književne pismenosti.

Kvalitetna self-help literatura je ona koja se često oslanja na znanstvena istraživanja i utemeljena je na iskustvu, a čitatelju otvara novu perspektivu. Upućuje ga na literaturu.

Zar nije slično ili na tragu i sa SF literaturom? Neki od najuspješnijih književnika usko su vezani uz znanost ili vodeće znanstvenike, a neki od njih i sami su znanstvenici.

- To su knjige koje nam pomažu da razmišljamo na drugačiji i cjelovit način, ističe Kralj Vidačak.

⁵- Šikić, G. 2009. *Zlatne koke izdavača. Kako od knjige napraviti robu.* Privredni vjesnik. http://www.privredni.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=80&Itemid=2(posjet: 20. 08. 2009.).

Moglo bi se dodati na ovu misao, tjeraju nas na razmišljanje. Ili da se bar zamislimo. U narodu rečeno: *Mućnemo glavom. Uključimo mozak.* Još bi nas koja fraza il' frazetina mogla *bubnuti* u glavu ne bi li se razbudili.

Britanski novinar i publicist Francis Wheen u svojoj knjizi *Kako su prodavači magle zagospodarili svijetom*, nimalo ne štedi autore "samopomagačke" literature. Pionira tog vremenom eruptiralog žanra on prepoznaje u slavnom izumitelju, piscu i političaru, jednom od autora američke Deklaracije o nezavisnosti, Benjaminu Franklinu. A što se sve njemu nije pripisalo. Prema svemu tome, neupitni je američki legendarni lik, kao i toliko toga vezano za Ameriku, Divlji zapad, kauboje i indijance, western romane, pa i jedan od najčitanijih roman koji može i u ovaj žanr Winnetou Karl Maya, Njemca, koji nikada nije niti bio u Americi, a Divlji je zapad vidio samo u svojoj mašti, u svom snoviđenju, *među javom i međ' snom*. Autor kojega zaboravljaju gotovo svi književni povjesničari, a pamte milijuni čitatelja. Taj autor obilježio je i hrvatski prostor u koji su smješteni ekranizacijom njegovih djela likovi iz tih književnih predložaka promotor unutar bolje turističke promidžbe naših netaknutih prirodnih ljepota, dragulja sačuvane prirode, jer su se serijali filmova po njegovim romanima snimali u našim krajolicima koji su više nego uspješno odglumili čari Divljega zapada, usuđujem se reći, egzotičnije i ljepše. (Filmski serijal Winnetou)

Franklinova knjižica iz 1773., pod naslovom *Almanah sirotog Richarda* bila je, prema Wheenu, *potpuri banalnih, no motivirajućih maksima tipa tko rano liježe i rano rani, zdravlje, imetak i pamet nitko mu ne brani ili slabašni udarci ruše i velika stabla*. Dva i pol stoljeća kasnije – kako napominje Wheen - *tržište šupljih fraza postalo je pretrpano*. Zar to nije na tragu ovi današnjih knjiga tisuću savjeta: *Tisuću zašto i tisuću zato*.

I doista, početkom ovoga stoljeća tzv. industrija samopoboljšanja koja osim knjiga i kataloga uključuje i audio-vizualna izdanja, seminare, treninge, savjetovanja i slično, samo u SAD je ostvarivala dobit od skoro 2,5 milijarde dolara godišnje. Već polovicom prošlog desetljeća njezin se ukupni prihod popeo na devet milijardi dolara, a 2012., ta je industrija bila

DIOGEN pro culture magazine & DIOGEN pro art magazine -ISSN 2296-0929; ISSN 2296-0937
Publishers online and owners, Peter M. Tase and Sabahudin Hadžialić, MSc
E-mail: contact_editor@diogenpro.com / WWW: <http://www.diogenpro.com/>
*teška 12 milijardi dolara. Dakle, rast od 10 milijardi dolara zabilježen je u samo 10 godina i to samo u SAD-u!*⁶

A gdje je Europa, Daleki istok, Australija, Kanada, Južna Amerika, Indija...?

Moć medija pri tom usponu bila je ključna što se, prema Wheenu, najbolje vidjelo u strjelovitom uspjehu Deepaka Chopre, američkog liječnika indijskog podrijetla. Okrenuvši se od klasične medicine ka alternativnoj, Chopra je 1993. dobio priliku predstaviti se u emisiji slavne Oprah Winfrey koja je fenomen knjiške prezentacije, marketinga u izdavaštvu.

Nakon gostovanja kod Oprah, Chopra je, kako s dosta ironije primjećuje Wheen, od *opskurnog putujućeg trgovca čudotvornim eliksirima, postao američki nacionalni guru* objavivši u idućih deset godina čak 25 knjiga i na stotine kazeta, videa i CD-ova stvorivši *destilat istočnjačke filozofije i kršćanskih moralnih pouka* te ga *umutivši u pjenu za kupanje duše*. Bombastični naslovi obećanjima bez pokrića dežurnih optimista širokog očaravajućeg osmijeha.

Pripomoć za krizna vremena

Kao što je pripomogla Choprinjoj promociji, desetak godina kasnije Oprah je presudno pridonijela i globalnoj popularnosti Australke Rhonde Byrne (prezimenjakinje već spomenute Irkinje Lorne) čija je knjiga *Tajna* postala neupitna uspješnica. Što se sve ne daje za gostovanje u toj gledanoj emisiji, čija je voditeljica postala najbogatija crnoputa Amerikanka, i živući američki san, priča o uspjehu, pozitivna strana Amerike sa svim nedaćama koje su je pratile na njezinom putu.

Tajna njezine *Tajnedoista* je zagonetna tajna jer je svijetu uspjela skupo prodati formulu uspjeha koja, vjerovali ili ne, glasi: *Ako dovoljno vjerujete u ono što želite onda ćete to i postići!* Za vjerovati ili ne.

⁶- Blažević, L. *Knjigu još prodaju naslov i akviziter*. Zagreb: Lider. 2007., str. 11. – 14.

Da ipak ne bi ostalo na toj prostoj formuli, Byrne ju je pretvorila u nešto složeniju jednadžbu u kojoj je prvi korak do ostvarenja želje *fokusirati se na pozitivno, a ne negativno*, drugi je *vjerovati u ono što želite*, a treći i najzahtjevniji kaže da *treba živjeti ideju onoga što želite*.

Ono što se Byrneinoj *formuli* najviše zamjera (osim posvemašnje banalnosti), jeste prebacivanje odgovornosti za neuspjeh na onoga kome je savjet upućen. Drugim riječima: ako niste uspjeli postići cilj, znači da se niste pridržavali uputa. Nije li to, zapravo, tajna uspješnog self-helpe, onog u kojem ciljeve dosežu i *samopoboljšanja* ostvaruju ponajprije autori i izdavači?

Naprečac bi mogli zaključiti da je popularnost self-help literature karakteristična za krizna vremena, pa da zato svjedočimo poplavi autora i novih naslova iz tog žanra: Lorna Byrne: *Stube prema nebu*; Lorna Byrne: *Anđeli u mojoj kosi*; John Selby: *Obogatite sadašnji trenutak*; Autobiografija Dalaj Lame, *Sloboda u izganstvu*; Autobiografija Zlatana Ibrahimovića; *Razgovori s karizmatičnim Zlatkom Sudcem*; *Zašto čitati filozofe?*; Khadra, Y. 2009. *Kabulske lastavice*; Krizmanić, M. 2009. *Tkanje života*; Leyner, M. - Goldberg, B. 2006. *Zašto muškarci imaju bradavice?*; Leyner, M. - Goldberg, B. 2007. *Zašto muškarci zaspu nakon seksa?*; Lloyd, J. - Mitchinson, J. 2008. *Knjiga općeg neznanja*; Manguel, A. 2001. *Povijest čitanja*; Min, A. 2008. *Carica Orhideja*; Min, A. 2009. *Posljednja Carica, Nafisi*; Obama, B. 2008. *Odvažnost nade*; Obama, B. 2008. *Snovi mojega oca*; Ujević, D. 2008. *Zlatko Sudac, razgovori*; i ...

Kriza svakako ima važnu ulogu jer u njoj čovjek doživljava razočaranje u razne sustave – zdravstveni, ekonomski, zakonodavni. Zbog toga se budi svijest o tome da si sami možemo najviše pomoći i da jedino što nam preostaje jest da mijenjamo sebe, pa ćemo time možda potaknuti i promjene u društvu. No, zapravo čovjek je od pamtivijeka u potrazi za odgovorima na mnoga životna pitanja, od onih koja se tiču zdravlja, do onih duhovne, filozofske prirode, smisla i svrhe života...

Zato vjerujem da se ovaj žanr nije pojavio niti će nestati s nestankom krize, samo će se promijeniti fokus na određene teme unutar tog područja. - zaključuje direktorica Planetopije, Kralj Vidačak.⁷

Promjene moraju početi u srcu. Sve je i počelo od promatranja. Prirodni slijed.

Može li 'self-help' literatura zaista poboljšati život ili je riječ o bezvrijednim knjigama? Sudeći prema ocjenama stručnjaka, baš kao u svakoj vrsti literature, tako i u ovoj postoje djela koja vrijedi pročitati i u životu primijeniti, ali postoje i ona koja čine više štete nego koristi.

'Tajna', 'Moć sadašnjeg trenutka', 'Škola života', 'Tkanje života'... sve su to nazivi popularnih knjiga domaćih i stranih autora koje ulaze u kategoriju tzv. self-help literature. Iako je Amerikancima takvo štivo dostupno već godinama, Hrvati se s njime susreću tek posljednjih nekoliko godina.

Međutim, pravi bum *self-help* literatura u Hrvatskoj doživljava u posljednjih godinu ili dvije. Otkako je Hrvatsku pogodila kriza, naglo je porastao interes za samopomoć. Stručnjaci smatraju da to nije ništa čudno jer si ljudi u teškim vremenima nastoje pomoći kako god mogu, a knjige za samopomoć ipak su jeftinije od posjeta različitim terapeutima. Postavlja se pitanje može li *self-help* literatura uopće pomoći. Dakako, mišljenja su podijeljena – velik je broj onih koji smatraju da takve knjige mogu poboljšati kvalitetu života, ali mnogo je i onih koji smatraju da su to beskorisne knjige uz pomoć kojih se ljudi samozavaravaju i gube vrijeme. Kao i uvijek, generaliziranje nije dobro i baš kao i među drugim knjigama i u „self-help“ literaturi ima vrijednih djela, ali ima i onih koja ne zaslužuju pozornost pa „rekla kazala“ knjige mogu pričinuti štetu.

- *Mi ne pripadamo partnerima već ljubavi.* (Bruno Šimleša.)

Pokušajmo osim zemaljskih entiteta što više razmišljati o onome što volimo. Vrhunac ljubavnog odnosa je da shvatimo da partner ne pripada meni, niti dijete pripada roditeljima. Mi pripadamo ljubavi, zaključuje Bruno Šimleša.

⁷ - Iz drugih medija: Intervju direktorice Planetopije, Kralj Vidačak, <http://www.tjedno.hr.>, studeni 2014.

Bruno Šimleša (1979.) autor je knjiga popularne psihologije. Dosad je objavio sedam knjiga, od kojih su "Ljubavologija" (Naklada Ljevak, 2011.) i "Škola života" (Naklada Ljevak, 2014.) bile među najprodavanijim knjigama u Hrvatskoj, prodane u više od 25.000 primjeraka. Diplomirao je sociologiju 2002. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a zadnje dvije godine, osim pisanja i držanja predavanja, vodi emisiju *Svaki dan, dobar dan* na Hrvatskoj televiziji. Oženio se 2007. godine i ponosni je tata petogodišnje djevojčice koja je i nadahnula jednu njegovu knjigu. (Umjetnost života).⁸

Šimleša govori o svetosti života, ljubavi, obitelji, Bogu, zdravom razumu i o tome kako postati životni umjetnik. Piše o ključnim životnim idejama objašnjavajući kako se možemo igrati u životu, ali ne i poigravati s njime budući da je život svet. Jedna od najvažnijih ideja **njegovih knjiga jest da smo pravo voljeti i biti voljeni stekli rođenjem.**

Kriza vlada u cijelom svijetu, a svi smo svjesni krize i u RH i okolnim državama. Živjeti u takvoj krizi nije lako. Čovjek je opterećen jer je jako teško pronaći posao, a ako ga i pronade, on jednostavno ne zna kako uštedjeti novac jer novca uvijek nedostaje i uvijek treba. Kada čovjek radi nema slobodnoga vremena i tako dođe do zanemarivanja prijatelja i bližnjih ljudi. A ako nije zaposlen, u svojim je problemima i ne može se nositi s tuđim problemima i pomagati drugima. Svaka čast onima koji to mogu. Ja sam ih jako malo susreo u svome životu.

Pomoć je uvijek dobrodošla. Svi smo sretni ako imamo iskrenoga prijatelja ili prijateljicu u svome životu, koji/a će nam pomoći u kriznim situacijama sa svojim savjetima, podrškom, a možda i svojim novcem.

Bitno je da čovjek voli i poštuje sebe samoga, jer ako to ne čini, onda pomoć drugih ljudi nema toliki učinak kao kada čovjek doista respektira svoju ličnost i voli se takvog kakav uistinu jest. Ista stvar je i s knjigama. Self-help literatura korisna je i uistinu može pomoći čovjeku. Kakve god savjete autori knjige daju, bili to životni savjeti ili financijski, ekonomski ili drugi, oni mogu biti korisni, ako se čovjek odluči pridržavati pravila i savjeta te ako se poštuje dovoljno da vjeruje kako on može pomoći samome sebi uz pomoć self-help literature. A što se samih

⁸ - Šimleša, Bruno. *U rukavicama mi je ionako prevruće*. Bilješka o autoru. Zagreb: NAR. 2012., str. 227.

autora tiče - smatram da oni moraju jako dobro poznavati same sebe i ljude oko sebe. Oni bi trebali znati kako svrstati ljude i što napisati da im mogu pomoći. Vjerojatno takve knjige mogu napisati pedagozi i psihijatri, koji svakodnevno rade s ljudima i *čitaju ih kao knjige*. I njihovi savjeti definitivno mogu pomoći čovjeku da počne bolje živjeti! Postoje knjige koje pomažu ljudima da smršave i promijene način života, a također postoje i knjige koje savjetuju čovjeku kako da se počne uvažavati i voljeti, jer to je (po mome mišljenju) prvo što čovjek mora učiniti kako bi mogao ostvariti ostale ciljeve u svome životu. Postoje i knjige koje savjetuju ljude o financijama, obitelji i slično. Uglavnom, smatram da je to jako korisno, ali i da bi trebalo biti više takvih knjiga, jer svaki je čovjek različit i možda se ne može svatko prepoznati na stranicama tih knjiga i možda ne može pomoći savjet samo jednog autora, već bi trebao potražiti nove autore i nove savjete koji će biti što učinkovitiji u njegovu životu.

Sve teže mi je za odrediti koja je knjiga *self-help*, a koja ne. Meni su sve knjige neka vrsta terapije - da me smire kad sam živčan, da me razvesele kada sam tužan, ma znate već i sami kako to ide... Uvijek imam nekoliko knjiga "za kraj kreveta", da me podsjetite na ono što bih (u svojim godinama) trebao uvijek znati: greške se događaju i najboljima, neće zbog njih propasti svijet; to što se trenutačno osjećam bijedno samo je privremeno stanje, a ne dijagnoza. Ružne riječi izrečene u ljutnji ne pokazuju pravo mišljenje te osobe prema meni. Ma, sve ono što trenutačno izgleda kao kraj svijeta, a za neko vrijeme se niti ne sjećamo da se dogodilo.⁹

Moj, Nikole Šimića Tonina *-self-help-bookshelf* sastoji se od svega i svačega, ali najčešće knjige za kojima posežem su:

1. Marija Jurić Zagorka *Grička vještica*; **2.** Bruno Šimleša *U rukavicama mi je ionako prevruće*; **3.** Mirjana Krizmanić *U ljubavi i bez nje*; **4.** Leyner, M. - Goldberg, B. 2007. *Zašto muškarci zaspu nakon seksa?*; **5.** Herman Hesse, *Sidarta*.

Po svim pravilima struke, samo ova zadnja (ne) bi bila "prava" *self-help*ica, a ova prva - kako se uzme. Ona bi više spadala u *self-improvement* (samo-razvojnu) literaturu. Te knjige me podsjetite na ono što sam napisao; sve je jednostavno, samo su ljudi oni koji sve zakompliciraju –

⁹- Čitajući Mirjanu Krizmanić i Brunu Šimlešu.

parafrazirajući Mirjanu Krizmanić. - Ili je sve zaklomplicirao prvi majmun koji je sišao s drveta i time načinio nepopravljivu štetu čovječanstvu.

Čitao sam i neke od poznatih *self-help* knjiga i moram priznati da mi nisu baš ostale u pamćenju. Malo što se zadržalo u pamćenju. Malo se čega dalo sjetiti. Možda su mi i bile zanimljive dok sam ih čitao, ali brzo su mi izvjetrile. Proletjele kroz glavu. To je vjerojatno tako jer sam odavno shvatio da najbolje razmišljam razgovarajući s nekim - tek onda mi se kristaliziraju neki odgovori, a ponekad i pitanja. Teško mi se primaju hibridne misli.¹⁰

Daleko od toga da (ne)postoje oni koji žele zaraditi na to *boomu* knjiga samopomoći. Uvijek postoji netko tko će iskoristiti bilo kakvu groznu situaciju za svoju korist, zaraditi na tuđoj nesreći i mucu pa će tako pokušati zaraditi i na nečijem nedostatku samopouzdanja, samopoštovanja ili prijatelja, financijskim problemima, problemima s djecom ili roditeljima, tuzi ili depresiji, porocima...

Ali, isto tako smatram da postoje osobe, bile one stručnjaci ili samo ljudi s iskustvom, koje istinski žele pomoći nekom (možda zato što je netko pomogao njima ili baš zato što nisu imale nikoga i same su se morale izvlačiti iz problema). Teško je naći kvalitetnoga sugovornika. Ili i jedno i drugo? Iako i ne vjerujem puno u svece na zemlji često u šali znam reći: Ne bi ni svi ostali na nebu gore da se izbori bar jednom ponove. Vjerojatno i na zemlji živi neki sveti čovjek, ali se ja očito ne krećem po mjestima gdje bih ga mogao sresti. Ili mi se jednostavno ne da upoznati kojega od njih. Sustav sv. Franje već dugo ne stanuje na Zemlji. Ne znam kada je netko nakon njega skinuo svoju košulju i dao je nekome, a da mu je bila jedina koju ima, ili jednako kao Isus nosio odjeću bez i jednoga jedinoga džepa.

Ljudi danas postaju stvari a stvarima se daje ljudsko značenje.

Na kraju je sve kako si tko uzme – tko voli nek' izvoli, ako mislite da Vam pisana riječ može pomoći, zašto ne? Postoji i terapija čitanjem, zar ne? Nekom pomaže razgovor i druženje. *Jer čovjek je društvena osoba.* Nekom zatvaranje u osamu i razmišljanje. Gospodstvo tišine. Ako

¹⁰ - Dodoh do zaključka čitajući: *U ljubavi i bez nje*. Postojanost i prolaznost naših privrženosti. Krizmanić, Mirjana. Zagreb: Zagreb, 2011.

i jedna rečenica pomogne, na dobro došla! A ako ne, idemo dalje, ionako nije bitan cilj, nego put pa ni put kao put: bitno je, kako kaže Harold Robinson, pokrenuti se. Opasnost leži u osami. *Idemo delati* – Milan Bandić. Ili bar *drumovati*. Gdje je putna torba tu je dom napisah jednom tragom jednoga intervjua na TV-u.

Za kraj, Anthony De Mello je na početku svoje knjige lijepo rekao:

- Mislite li da ću nekom pomoći? Ne! O, ne, ne, ne, ne i ne! Ne očekujte od mene da ikome pomognem. Ja ne očekujem ni da ikome naškodim. Ako vam bude škodilo, za to stesami odgovorni; ako vam pomogne, i to je samo vaša zasluga.

Kako bi definirali literaturu samopomoći?

Okvirno bismo popularne knjige samopomoći mogli podijeliti u dvije kategorije. U prvoj su one koje pojednostavljaju stvarnost i obećavaju previše (*Kule i gradove*) i one kratkoročno podignu čitatelje do neslučenih visina, ali ih stvarnost ubrzo spusti, tresne o zemlju goli život, životna egzistencija. Raduje što takve knjige više nisu u većini. Odvaja se i u knjiškome svijetu knjiško zdravo zrno od knjiškoga kukolja.

U drugoj kategoriji su knjige koja nemaju 3 magična koraka za prosvjetljenje, za onaj „Eureka“ klik i koje uz velik trud dugoročno mogu pomoći u samospoznaji i snalaženju u odnosima s drugima. Knjige mogu nadahnuti, postaviti mnoga pitanja i natuknuti gdje bi se mogli potražiti odgovori, mogu nam pružiti neke alate samopoznaje i stvaranja zdravijeg odnosa prema sebi i drugima. Ne mogu odlučivati umjesto nas, ali mogu pomoći u donošenju odluke kojom si nećemo zakomplicirati život. Takve su neupitno Šimlešine knjige.

Knjiga djeluje onoliko (i onako) koliko joj čovjek dopusti, prema mojem iskustvu rijetko na duži rok. Ukoliko osoba iz temelja ne krene u promjenu uvjerenja, knjiga je samo kratkotrajna pomoć nakon koje se vraća na stare obrasce ponašanja, razmišljanja, življenja.

Nisam upoznala osobu koju je knjiga potakla na dugotrajne promjene, ali na traženje pomoći putem koje će ih postići da. To je za mene smisao ove literature, dobiti informaciju da postoji bolje, poželjeti bolje i potražiti bolje za sebe kroz druge oblike pomoći.

Na upit, Mirjani Krizmanić: **Kako biste definirali literaturu samopomoći, kako po vama ona djeluje na ljude i može li im pomoći?**

Mirjana Krizmanić odgovorila je sljedeće:

- Literaturu samopomoći često pišu nestručnjaci, vrlo je pojednostavljeno i amerikanizirano prikazivanje problema i njihovog rješavanja.... namijenjena je ljudima koji traže neki oblik psihološke pomoći, a žele izbjeći odlazak psihologu ili psihijatru. Knjige samopomoć u načelu nude pojednostavljene savjete koji bi trebali vrijediti za **sve** ljude, neovisno o njihovoj dobi, spolu, obrazovanju i vrsti problema. To je, dakako, "nemoguća misija", pa ja nastojim na temelju znanja iz različitih područja psihologije i rada u savjetovalištu i višegodišnjeg pružanja pomoći žrtvama rata, ponuditi niz rješenja za različite probleme, kako bi svatko mogao za sebe pronaći ono koje mu najviše odgovara. Tipične knjige samopomoću nude rješenja tipa: 6 koraka do samopouzdanja, 5 koraka do sreće i...

Slično pitanje postavljeno je književnome dvojcu, Lari Mari: **Kako biste definirali literaturu samopomoći, kako po vama ona djeluje na ljude i može li im pomoći?**

- Mi pišemo PROZU KOJA LIJEČI, ona je spoj lijepe književnosti i duboke psihoanalize i kao takva novi je i jedinstveni književni pravac. To nije self help literatura niti biblioterapija.

Po ovim odgovorima točno se vidi tko je potpuno unutra. Tko je odredio, podcrtao self-help literaturom svoj život-put, tko je knjiškoj marketinškoj mašineriji prodao dušu, i tko se potpuno profesionalno odnosi, piše kako bi živio od toga, dopušta idavačkoj struci da mu / joj se „pomogne“, postao dio tržišta, zanata, potpuno se prilagodio zakonu tržišta, i knjigu između ostaloga razumio i kao robu koju treba znati prodati.

Lice knjige njen dizajn doveo uz pomoć struke na najvišu razinu prateći trend. Cjelokupno svoje izdanje, i sve vezano oko njega, (njegov je ili njeno je samo da piše) u sve i jednome drugome segmentu knjige prepustio struci, i sam se modernizirao postao dio promidbenoga stroja, dobro se uklopio u taj književno- tržišni trend. Na primjer kod nas neupitno Šimleša.

Drugi do kraja pokušavaju ostati pomazanici, „stručnjaci“ self-help literature, nezarobljeni, ne pomješani s drugima, nedostojnih njih, „naivcima“ self-help literature, „nesvjesni“ kako su odavno dio igre i u mašini, i kako je njihov pravac odavno zacrtan isplaniran i određen, potpisanim ugovorom, ma kako god se pravili i negirali istinitost istoga, licemjerno jurišajući na samo njima znane vjetrenjače, izvrnuti podsmijehu, uzimajući sve dobro od istoga, izdašne honorare, i dalje udarajući u zvona svoga „isključivoga prava“ „stručnosti“, možeš si misliti - samozvani čuvatelji istine, bacajući se blatom na sve druge po medijima koje su im učinili dostupnim marketinško-izdavački moćnici. (Krizmanić).

Sve je to ko ona narodna o „Svetoj vodi“: *Niti smrdi, niti miriše...*

Pa i Isus kaže:

- *Vjera te je tvoja spasila!*

Dobro je kazao jedan hrvatski ugledni psihijatar o vjeri:

-*Bolje ovisan o Isusu nego o dileru!*

Parafrazirajući njegovu izjavu može se jednako tako reći:

- *Bolje ovisan o self-help literaturi nego o drogi ili drugim opijatima.*

- Vjerojatno (ne)spada pod ovu temu, ali knjiga koja mi je zaista pomogla je *S Krležom iz dana u dan* (napisao je Enes Čengić). Napokon sam se riješio nedoumica kad mi netko kaže – **Što je pisac htio reći?** Ovo je pravi *self-help* za talentiranu osobu koja želi naučiti pisati!

... *Je li knjiga roba ili nije roba – jer sve što se prodaje i kupuje jest roba, prema tome i knjiga jest neka vrsta robe, samo je to specifična vrsta robe.*¹¹

Zaključak

¹¹(Miroslav Krleža).–Čengić, Enes. *Balada o životu koji teče*. S Krležom iz dana u dan. Sarajevo: Svjetlost. Knjiga prva, 1990. 21. Krleža o knjizi i društvenom tretmanu knjige, 1961. godine.

Marketinški, sadržajni i oblikovni trendovi u nakladništvu kontinuirano se mijenjaju, na svjetskom i hrvatskom tržištu knjiga. Broj objavljenih publikacija u Hrvatskoj se slijedom podataka o broju izrađenih CIP zapisa od strane Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu udvostručio. Nakladnici povećavaju ulaganja u marketing pokušavajući osigurati vidljivost vlastitih naslova na sve zasićenijem tržištu. Prekomjerni porast broja objavljenih naslova preklapa se s tendencijom povezivanja nakladništva s ostalim medijima: televizijom, računalnim igrama, filmom, magazinima, stripovima, zabavnim i sportskim časopisima za djecu i mladež, i sl., neupitnom konkurencijom knjigama, no nakon ulaska međunarodnih medijskih tvrtki u nakladništvo, knjige sve češće preuzimaju prepoznatljive likove i motive sveprisutne u medijima. Prije je to išlo obrnutim smjerom te se može reći da novi marketinški splet knjige barem dijelom proizlazi upravo iz pozicioniranja knjige ne samo naspram ostalih medija nego i u suodnosu s njima, nadopunjujući se.

Uočen je značajan porast zastupljenosti romana o egzotičnim kulturama, izdanja o aktualnim događajima, priručnika za samopomoć, biografija i autobiografija i naposljetku knjiga tzv. instant znanja. Sadržajni se trendovi mijenjaju i na svjetskom i na hrvatskom tržištu knjiga i teško je zaključiti jesu li oni hrvatskom tržištu nametnuti ili proizlaze iz potražnje domaćih čitatelja, podilazeći istima.

S obzirom na trendove oblikovanja, korice sve češće odražavaju upravo povezivanje knjige s ostalim medijima. Međunarodne medijske kompanije u globalnom svijetu sve češće i sve lakše nameću svoje oblikovne standarde, koristeći raspoloživo intelektualno vlasništvo, poput imidža slavne osobe i za privlačenje kupaca knjige. Navedeni primjer korištenja ekološki prihvatljivog papira, čime tvrtka ističe predanost društveno odgovornom poslovanju, pokazuje da se i taj segment knjiške proizvodnje može upotrijebiti kao marketinško oruđe nakladnika. Različiti aspekti suodnosa marketinških i oblikovnih trendova u suvremenom nakladništvu ovim razmatranjima zasigurno nisu iscrpljeni, razvidno je da se oblikovanje knjige u komercijalnom nakladništvu sve izrazitije prilagođuje potrebama marketinga. Čini se kako kraja nema i na što je sve spreman iskrivljeni trgovački um i do kud je spreman ići, koje su to samo perfidne igre, sve u svrhu i u cilju prodaje knjige, koju su pretvorili i pretvaraju robom na polici koje se treba riješiti što prije i po mogućnosti zaraditi na njoj, što više time bolje, samo ne izgubiti pa i podijeliti

određenu tiražu knjiga reklame radi te svrtanja marketinške pozornosti, biti sveprisutan, tragom one, ako se o nekome i nečemu ne piše pa i negativno, kao da ga i nema. Nije ni svo zlo u tome. Nametljivom propagandom, ispod žita se povećala čitanost. Pridobili su se teško pridobljivi slojevi društva knjizi, što je unazad ne toliko godina bila nezamisliva misija. Neka se čita pa i taj oblik literature. Neka se knjiga kreće među ljudima. Bolje ovisni i o takvoj knjizi nego većem zlu, ovisnosti o nekim opijatima, tragom naslova Tribusonovoga romana: *Ne dao Bog većeg zla*.

Literatura

- {1.} Anić, V. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber,2004.
- {2.} Blažević, L. *Knjigu još prodaju naslov i akviziter*. Zagreb: Lider,2007.
- {3.} Blažević, L. *Novi trendovi u marketingu knjige, magistarska radnja*. Zagreb:Ekonomski fakultet,2009.
- {4.} Čačinović, N. *Zašto čitati filozofe?* Zagreb: Naklada Ljevak,2009.
- {5.} Krizmanić, M. *Tkanje života*. Zagreb: Profil international,2009.
- {6.} Leyner, M. - Goldberg, B. *Zašto muškarci imaju bradavice?* Zagreb: Naklada Ljevak,2006.
- {7.} Leyner, M. - Goldberg, B. *Zašto muškarci zaspu nakon seksa?* Zagreb: Naklada Ljevak,2007.
- {8.} Lloyd, J. - Mitchinson, J. *Knjiga općeg neznanja*. Zagreb: Naklada Ljevak,2008.
- {9.} Manguel, A. *Povijest čitanja*: Zagreb : Prometej, 2001.
- {10.} Nafisi, A. *Lolita u Teheranu*. Zagreb: Naklada Ljevak,2004.
- {11.} Nafisi, A. *Stvari o kojima sam šutjela*. Zagreb: Naklada Ljevak,2009.
- {12.} Obama, B. *Odvažnost nade: razmišljanja o obnavljanju američkog sna*. Zagreb: Profil international,2008.
- {13.} Obama, B. *Snovi mojega oca: priča o rasi i naslijeđu*. Zagreb: Naklada Zadro,2008.
- {14.} Stipčević, A. *Povijest knjige*. Zagreb: Nakladni Zavod Matice Hrvatske,1985.
- {15.} Leonardo, Blažević. *Novi sadržajni, oblikovni i marketinški trendovi u komercijalnom nakladništvu*. Libellarium, II, 2 (2009): 181 – 194.
- {16.} Stipčević, A. *Sudbina knjige*. Lokve: Naklada Benja,2000.

{ **17.** } Stipčević, A. *Socijalna povijest knjige u Hrvata*. Knjiga 1, Srednji vijek. Zagreb: Školska knjiga, 2004.

{ **18.** } Šikić, G. *Kako od knjige napraviti robu*. Privredni vjesnik, www.privredni.hr, (posjet: 20. 08. 2009.). 2009.

{ **19.** } Glibo, Žaklina. *Povijest, politika i poetika u Krležinom romanu Zastave*. Zadar: Zadarski književni ljetopis, 1/2015. 237.- 277.

{ **20.** } Tenžera, Veselko. *Makar se i posvadali*. Zagreb: Sveučilišna Naklada Liber, 1988.

PR
DIOGEN pro kultura
<http://www.diogenpro.com>